

posterior: *Novel·la*).

1609: Reglà. (Bor.) p. 5, posa *Novelda* entre les poblacions de «cristianos nuevos» 560 cases, senyoria de F. Maça Rocamora (no confonguem amb el que diu de *Novellè*, que ja veurem); devia haver-hi barreja i moviment dels moriscos. d'un lloc a l'altre: en l'estat governamental de c. 1600 (p. p. Chabàs, *El Arch.* IV, 380) consta *Nevelda* amb 265 cases i majoria morisca sobre els cristians vells. Lapeyre (p. 47) el posa entre les loc. mixtes, amb 262 mor. en el cens de 1563, i amb 368 mor. el 1602; 265 mesclats cri. i mor. en el de 1609. És clar que després de l'expulsió hagué de ser repoblat, veg. Lz. Vargas (ced. 1774).¹

ELDA, ciutat valenciana, la primera que es troba de llengua castellana, anant a Monòver cap a Villena, situada una desena de k. al NNO. de Novelda. En tractarem perquè els dos noms són interdependents; però més sumàriament, perquè ja no pertany a l'àrea del nostre onomàstic.

MENCIONS ANT. Conta Jaume I en la Cròn.: «--- anam-nos-en a *Billena* --- que ells [els sarraïns] retessen a N Manuel, quan hi vengués --- e moquem d'aquí e anam a *El·la*, e albergam dins la vila, per ço com los sarraïns [del castell] no s'eren renduts a Don Manuel --- e manam a *Petrer* que --- e anam a *Nonpot* ---» (cf. art. *Nonasp*, supra) (§ 413, ed. Ag., 424.1; l'ed. de Val., porta *Elda*); 1315: *El·la* (*CoDoACA* XII 387, 288); 1331: «--- lo castell d'*Elda* ---» (doc. orig. inèd., cat., que copià a l'arx. d'Oriola García Soriano (*Vocab. Murc.*, 172, 9f.); 3r. *quart* S. XIV en la Cròn. del Cerimoniós, va sempre junt amb *Novelda*, mostrant la consciència que es tenia de la interdependència dels dos noms; aquest, compost d'aquell: «la vall d'*El·la* e de *Novel·la*», «*El·la, Novel·la* ---» (cites supra), però a la 2ª versió de la Cròn. només figura «la vall d'*El·la*» (VI, 14.13, ed. Pagès, p. 433). *Etila* també en un privilegi del Cerimoniós (*El Arch.* VII, 343).

Fem memòria que després d'una efimera conquesta castellana, s'hi revoltaren els moros, i no fou sinó pel rescat català que explica Jaume I, que fou tornada al noble castellà; però Jaume II reprengué tota aquesta zona el 1296, traspàs sancionat per un arbitratge internacional de 1304 (V. extret en *GGRV*, Alac., p. 177). Seguí essent poblada per moriscos, si bé amb mescla creixent de cristians. La descripció i estat governamental de c. l'a. 1600 parla del «Portecillo de *Elda*» (*El Arch.* IV, 377a9) i registra a *Elda* 85 cases de cristians i 200 de moriscos (o. c. IV, 380). En els censos del S. XVI té 231 moriscos, 200 i 295, respectivament, els anys 1563, 1572, 1602; el 1609, 700 moriscos (incloent-hi els de *Petrer*), i 85 cristians vells (Reglà, p. 115).

ETIM. Com ja ha originat per un desdoblament d'un antic terme extens, potser ja en temps dels moros, o per un trasllat de part de la població més al Sud. En tot cas els lingüistes ens podem acontentar amb la formació material del nom *Novelda*, deixant els historiadors, arqueòlegs i arabistes, a cura de la resta.

Quant a l'origen etimològic del nom *Elda*, n'hem publicat ja l'essencial en els articles *Aialt* i *Aielo* (noms afins), i en *DECat.* I, 378ss., i *DECH* I, 409b4, i 410a2.

Extractem ací algunes ratlles de l'art. *AIALT*, bo i completant-ne i precisant-ne diversos punts. El nom d'*Elda* figura ja en «cassides» d'Abulhàssan (S. XIII), en una grafia aràbiga, que hom translitera com *Ayāla*, i més enllà diria *Ayāl·lo*. Com és sabut, en lletra aràbiga *a* és sovint el símbol de *ǧ*, però tenint en compte que a Espanya, convencionalment, usaven la lletra *be*, en fi de mot, com a símbol del so romànic -o, i que la -a final es representa amb el «*ta marbuta*», i aquestes dues lletres en fi de mot són quasi iguals (fora dels punts diacrítics), la segona d'aquelles grafies, que sembla significar -o, és ben possible que sigui també -a (amb oblit dels punts). Amb això tindriem una forma corresponent a *Ayél·la* [d'on *Ael·la* > *Elda*]; i amb allò tindriem una forma *Ayel·lo*.

Ja Casiri (nº. 380), temps ha, va veure que en aquest poeta es tractava d'*Elda*. D'altra banda altres arabistes, en lloc de l'Abulhàssan cordovès, conegut de sempre, creuen que és un Abulhàssan de Cartagena (1210-1285), del qual se cita una biografia publicada en el *B.R.Ac. Hist.* (II, 214). García Gomez en *Al·And.* I, 93, 99, i i vol. II en nota sobre el v. 733 de la cassida, explica que el poeta el posa «en los rincones de los montes», i que en un d'aquests passatges va citat junt amb *Sirāt*. Com que aqueixos «rincones de los montes» ens deixen un poc en dubte (fins a preguntar-nos si no es tracta d'*Aialt* o d'*Aielo*), interessaria saber més certament on és aqueix *Sirāt*.²

En tot cas tenim ben testificat el nom d'*Elda*, en una forma *Ayāl·la* o anàloga, en un parell de textos aràbics d'un poeta del S. XIII que coneixia bé aquell país. El canvi de *Ayel·la* en *Ael·la*, és normal en la major part del domini cast. i del mossàrab; i és clar que la A- inicial s'hi degué eliminar per confusió amb la prep. locativa, fet tan repetit. Ara bé, en fonètica castellana *l·lo tles* torna normalment *ld(molde, pïldora* etc.). I ja hem vist que són *Etila*, *El·la* i *Novel·la* les formes freqüents en les citades mencions antigues.

Per això en aquell treball ja vaig establir com etim. del nom l'arrel ibero-basca de *Ayala* (prov. d'Àlaba),³ i de l'ètimon *AIELAGA, que ha donat el nom hispanoromànic, català i occità de l'*argelaga* (< *algelaga*), oc. *argelac*, cast. *ailaga* (> *aliaga*) deriv. amb -AGA, conegut sufix col·lectiu (bc. i ib.) dels noms de plantes.